

Олександр Романовський

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедрою, член-кореспондент НАПН України, кафедра педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна
ORCID: 0000-0002-0602-9395
E-mail: romanovskiyy_a_khpi@ukr.net

Галина Попова

кандидат психологічних наук, професор кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна
E-mail: galinasan@ukr.net

Ірина Штученко

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»; Харків, Україна
E-mail: irinashtuchenko@gmail.com

МОТИВАЦІЙНО-ЦІЛЬОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ УСПІШНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

***Анотація:** Зміст наукових підходів щодо характеристик мотиваційно-цільової сфери в аспекті успішності в професійній діяльності викладачів вищої школи. Наведено результати дослідження щодо життєвих та професійних цілей, провідних джерел професійної мотивації, спрямованості мотивації на досягнення у групах викладачів з різним ступенем успішності. Доведено, що для викладачів з високим ступенем успішності в порівнянні з викладачами з середнім ступенем успішності більш важливі: цінність отримання задоволення від професійної діяльності, значущішим є прагнення до визнання суспільством, схильність брати на себе високі зобов'язання; більш узгоджена з цим ієрархія життєвих цілей.*

***Ключові слова:** успішність в професійній діяльності викладачів вищої школи, мотиваційно-цільова сфера особистості, ієрархія життєвих цілей, спрямованість мотивації на досягнення, провідні джерела професійної мотивації.*

Oleksandr Romanovs'kyj

Doctor of science in Pedagogy, Full Professor, corresponding member of NAPS Ukraine, Head of Pedagogy and Psychology of Social Systems Management Department of the academician I. Zyazyun, Nation Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»; Kharkiv, Ukraine
E-mail: romanovskiyy_a_khpi@ukr.net

© Олександр Романовський, Галина Попова, Ірина Штученко, 2019

Galyna Popova

Candidate of Psychological Sciences, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology of Management of Social Systems, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: galinasan@ukr.net

Iryna Shtuchenko

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor, Department of Pedagogy and Psychology of Management of Social Systems, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute"; Kharkiv, Ukraine
E-mail: irinashtuchenko@gmail.com

MOTIVATION-AND-TARGET CHARACTERISTICS OF A UNIVERSITY LECTURER'S SUCCESSFULNESS

Abstract: *The article contains the analysis of scientific approaches to motivation-and-target sphere's characteristics in the aspect of success in university teachers' professional activities. In the work there are supplied the research data concerning life and professional goals, the leading sources of professional motivation, motivation directedness, at attaining success in lecturers' groups with different success level. It is determined that for lecturers with a high success level compared with those of mediate level, of greater priority are: the value of enjoying professional activity, a greater aspiring to being recognized by society, the trait of taking a greater responsibility, a more coordinated with the mentioned traits hierarchy of life goals.*

Key words: *success in university lecturers' professional activity, a personality's motivation-and-target sphere, hierarchy of life goals, motivation directedness at achievements, leading sources of professional motivation.*

Александр Романовский, Галина Попова, Ирина Штученко

**МОТИВАЦИОННО-ЦЕЛЕВЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
УСПЕШНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ**

Аннотация: *Проанализированы научные подходы относительно характеристик мотивационно-целевой сферы в аспекте успешности в профессиональной деятельности преподавателей высшей школы. Приведены результаты исследования жизненных и профессиональных целей, ведущих источников профессиональной мотивации, направленности мотивации на достижение в группах преподавателей с разной степенью успешности. Доказано, что для преподавателей с высокой степенью успешности по сравнению с преподавателями со средней степенью успешности более важны: ценность получения удовольствия от профессиональной деятельности, более значимым является стремление к признанию обществом, склонность брать на себя высокие обязательства; более согласованная с этим иерархия жизненных целей.*

Ключевые слова: *успешность в профессиональной деятельности преподавателей высшей школы, мотивационно-целевая сфера личности, иерархия жизненных целей, направленность мотивации на достижение, ведущие источники профессиональной мотивации.*

Oleksandr Romanovs'kyj, Galyna Popova, Iryna Shtuchenko

An extended abstract of a paper on the subject:
“**Motivation-and-target characteristics of a university lecturer’s successfulness**”

Problem setting. Studying psychological characteristics and conditions of professional and personal successfulness is a topical psychology-pedagogic task in the aspect of passing success on to students.

Recent research and publications analysis. Nowadays there are many works dedicated to the study of the problem of a university lecturer’s professional success. Authors analyze specifics of a university teacher’s profession-and-pedagogic activities, consider its structure, functions, content; they study professional traits as pre-conditions of efficient professional activity and the experience of professional success stimulation. At the same time, there is no uniform concept as to the factors enabling to forecast a university lecturer’s professional success level.

Paper objective. To conduct theoretical and empiric analysis of motivation-and-target sphere’s characteristics in the aspect of successfulness in university lecturers’ professional activities. Paper main body. Under the term of a university lecturer’s professional success we mean the sum total of objective and subjective characteristics describing a personality’s activities and self-perception. As objective criteria of professional success, the following are considered: the fruitfulness of professional activity itself; methods and techniques of teaching; knowledge, success, and competitiveness of the lecturer’s students; the status attained at socio-professional environment; income as a certain quality of life. Among subjective criteria as meaningful characteristics of professional success one can distinguish: professional motivation of success attainment, goals development; professional directedness; professional self-evaluation and the claims level; striving for creativity, self-development and self-perfection, self-regula-

tion and stress resistance; social and communicative competence; presence of certain personality traits.

An analysis of professional goals hierarchy by means of questionnaire detected statistically significant differences between the studied groups by such goals as “professional activity”, “family”, “material well-being”, “favorite pass-time”, “spiritual development”.

The obtained data demonstrates the desire of participants with high success level to be professionals in their work, to realize their abilities in precisely professional activity, and through it to satisfy their need in being recognized and in material well-being. The studied group with medium success level demonstrates first of all the desire to be engaged in an interesting creative work.

An analysis of primary sources of professional motivation in the studied groups (by means of the test “Motivation sources determination” by J. Barbuto and R. Scoll) showed that the subjects with a high success level can be characterized as possessing personality wholesomeness, a well-pronounced need in professional development that attests to the desire being a specialist in their profession, realizing their abilities in professional activity, as well as to improve their knowledge and skills. It is important for them that their achievements be recognized by society. The desire to ensure financial independence and considerable certainty of the future is more important for this subjects group compared to that with medium success level.

An analysis of motivation directedness at achievement (by means of A.A.Rean’s “Success motivation and fear of failure” test) has shown that the subjects with a high professional success level have a tendency to plan their future for long periods of time,

they put forward realistically achievable goals, and display insistency in achieving them. The subjects with medium professional success level are characteristic to plan their future for less distant future. They inadequately evaluate their abilities in goals setting and are less insistent in achieving them.

Conclusions of the research. *The hierarchy of life and professional goals in more successful lecturers relatively to those with medium success level is characterized by the desire of precisely professional development, by realization of their possibilities and abilities in this direction. The need in*

financial well-being and popularity is significant for them. The lecturers with medium success level consider as more important such goals as creativity and spiritual development. For lecturers with a high success level compared with those with medium success level, the values of getting satisfaction from professional activity and the desire to perform professional activity for the sake of interest in itself, a greater desire for being recognized by society are of more importance. In their actions the motivation directedness at success is more pronounced.

Постановка проблеми в загальному виді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Одне з головних завдань сучасної освіти – дати можливість майбутньому професіоналові стати успішним в діяльності. Український вчений І. Д. Бех стверджує, що надзвичайно важливим на ранніх етапах становлення й осмислення студентом свого ціннісного простору є вміння бачити його зв'язок з цілями і завданнями обраної професії. Допомогти йому в цьому може тільки максимально успішний викладач [3, с.110].

Як зазначає академік І.А. Зязюн, для досягнення ефективного формування особистості спеціаліста в ЗВО необхідно таке навчання, яке може забезпечувати зміну потреб, мотивів, цілей, способів їхнього досягнення [8, с.74].

Розвиток конкурентоспроможності, професійної успішності майбутнього фахівця можливий лише при взаємодії з особистостями, які самі транслюють цінності успішної поведінки. Бути успішним викладачем ЗВО – це не тільки володіти професійними компетенціями, знаннями педагогіки і психології, а також і основами управління, умінням організовувати і проводити наукові дослідження, використовуючи традиційні і інноваційні педагогічні технології. Це вміння вибудовувати власну ефективну стратегію життя, адекватну цілям суспільства.

Отже, вивчення психологічних характеристик та умов розвитку професійної та особистої успішності викладача вищої школи є актуальним психолого-педагогічним завданням в аспекті трансляції успішності студентам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. В даний час існує багато робіт, які присвячені вивченню проблеми професійної успішності. Розглядається її структура, функції, зміст; вивчається досвід стимулювання професійного успіху (О.С. Белкін, У. Глассер, О.Г. Романовський, С. Л. Соловейчик та ін.) [2; 14; 15].

Аналізу специфіки професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи присвячені дослідження В. Н.Абросимова, З. Ф. Єсарєвої, І. О. Зимної, В. Г. Іванова, Т. І. Рудневої, Г. І. Санжар, Н. М. Таланчука та ін. [1; 7] Проблема професійної підготовки викладачів вищої школи в системі безперервної освіти відображена в дослідженнях Г. У. Матушанського, Г.О. Бокарьової, Л. Н. Макарової, С. С. Мойсеєнко [4]. Професійні якості як передумова ефективної професійної діяльності відзначаються в роботах І. Ф. Ісаєва, Г. Б. Скок, Ю. Г. Фокіна [17; 19; 21].

Разом з тим, немає однозначного уявлення щодо факторів, які дозволяють

прогнозувати рівень професійної успішності викладача вищої школи.

Успіх в загальному сенсі визначається як позитивний результат діяльності суб'єкта по досягненню значущих для нього цілей, що узгоджуються з соціальними орієнтирами суспільства. Успіх виступає своєрідною формою самореалізації суб'єкта, забезпечує його саморозвиток і передбачає схвалення або визнання з боку суспільства [6]. Незважаючи на форму висловлювання успіху, він, в будь-якому випадку, пов'язаний з подоланням труднощів, з умінням покладатися на свій досвід, здатність брати на себе відповідальність, з умінням долати опір інших людей [10].

Р. Стернберг визначає успіх як здатність людини досягати в житті рівня заданих суспільних та особистісних стандартів. Він зазначає, що здатність досягати успіху залежить від уміння людини акумулювати свої сильні якості і коригувати або компенсувати свої слабкості за допомогою рівноваги практичних, творчих здібностей, щоб можна було формувати або змінювати навколишнє середовище [18].

Щодо успіху в професійній діяльності, Н. В. Самоукіна визначає його як досягнення працівником вагової мети і подолання або перетворення умов, що перешкоджають її досягненню [16].

На думку С. О. Дружілова, професійна успішність є інтегральною характеристикою людини, проявляється в діяльності та в спілкуванні. Професійна успішність є оціночним критерієм (як з боку самого суб'єкта діяльності, так і з боку оточуючих і колег); пов'язана з ефективністю і кінцевими результатами діяльності; виражається в задоволеності своєю працею; є умовою професійної самореалізації [5].

Під професійною успішністю, ми розуміємо передусім сукупність зовнішніх і внутрішніх критеріїв оцінки трудової діяльності, які відображають якість роботи, результативність і відповідність між

цілями, бажаннями і отриманим результатом. Також, важливо враховувати зусилля особистості: яку «плату» вона здійснює для професійних досягнень, чи є вона адекватною в аспекті різних сфер життя професіонала (здоров'я, особисті стосунки, інші інтереси та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Успіх включає в себе як об'єктивні характеристики у вигляді результатів діяльності, які відповідають певним професійним і громадським критеріям, так і суб'єктивні характеристики особистості, які включають ставлення до усіх сфер життєдіяльності людини та визначають якісну характеристику життя в цілому. Проте залишається відкритим питання щодо факторів, від яких залежить рівень успішності саме викладача вищої школи.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити у теоретичній та емпіричній площині основні характеристик і мотиваційно-цільові сфери, які у контексті успішності в професійній діяльності викладачів вищої школи є значущими, провідними факторами.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Конкретизація умов професійної діяльності викладачів зумовила необхідність уточнення їхньої моделі, зокрема компонентів, що впливають на успішність.

У роботах Е. В. Забеліної, Ю. В. Яковлевої, М. О. Климової представлена система різноманітних критеріїв успішності особистості у науково-педагогічній діяльності [9]. В якості об'єктивних критеріїв професійної успішності розглядають: результативність самої професійної діяльності (професійні знання, вміння і навички); професійну компетентність; методи і технології навчання; знання, успішність і конкурентоспроможність студентів, що навчаються у викладача вищої школи; досягнутий статус в соціально-професійному середовищі; прибуток,

як певну якість життя. Серед суб'єктивних критеріїв, як значущих ознак професійної успішності, автори виділяють: професійну мотивацію досягнення успіху, розробку цілей; професійну спрямованість (інтерес до професії, прийняття професії, як бажання виконувати її певним чином, позитивне ставлення до професії); професійну самооцінку і рівень домагань; можливості творчості, саморозвитку та самовдосконалення, саморегуляції і стресостійкості; соціальну і комунікативну компетентність; стилі спілкування і взаємодії зі студентами; наявність певних особистісних якостей (впевненість, емоційна стабільність, соціальна активність, відповідальність, схильність до співпраці, відкритість досвіду) [9].

Можливо констатувати, що успішність викладача ЗВО – це гармонійне поєднання багатьох об'єктивних і суб'єктивних характеристик, що стосуються не тільки його професійної діяльності, але в цілому благополуччя особистості.

Успішний викладач вищої школи – той, хто здатний цінити себе сам, визнаний у суспільстві – колегами і вищим керівництвом, навчально-методичним і науковим співтовариством, студентами, їхніми батьками [13]. Саме орієнтація на професійну успішність забезпечує формування позитивного мотиваційно-смыслового ставлення до професійно-педагогічної діяльності, потреби в отриманні, поглибленні і розширенні педагогічних знань, умінь і навичок; визначає зміст його ціннісних орієнтацій.

Серед комплексу чинників, що перешкоджають успішній діяльності викладачів, на перше місце висувається проблема мотивації. Активна професійна наукова діяльність часто визначається не адміністративними рішеннями, а безпосередніми мотивами діяльності викладачів.

Визначальними в нашому дослідженні є положення про професійну мотивацію як детермінанту успішності професіонала (М. М. Демиденко, А. К. Маркова), про мотивацію досягнення успіху

(Т. О. Гордєєва, А. А. Реан), про структуру мотиваційної сфери (Б. І. Дадонов), про роль змістотворчих мотивів (О. М. Леонтьєв), вплив мотивації на ефективність професійної діяльності (І. Арендачук, В. Г. Асєєв, Т. О. Гордєєва, Б. І. Дадонов, Л. А. Коростильова, Н. В. Кузьміна, О. М. Леонтьєв, А. К. Маркова, А. А. Реан, С. Ю. Трапїцин, Х. Хекхаузен та ін.) [10; 11; 12; 20]

Використання даних підходів дозволяє виявити мотиваційно-цільові характеристики успішності професійної діяльності науково-педагогічних працівників.

Автори визначають мотивацію як інтегральну систему стійких мотивів, що спонукають викладача до педагогічної діяльності, і вважають її основою мотиваційно-цільової спрямованості, що є базою для кар'єрних орієнтацій особистості фахівця.

Важливою частиною розвитку особистості в цілому, зокрема в професійному розвитку, є формування ціннісних орієнтацій. Система ціннісних орієнтацій визначає життєву перспективу, «напрямок» розвитку особистості. Їхня узгодженість є найважливішою передумовою самореалізації людини як у суспільній, так і у професійній діяльності.

Таким чином, потреби, мотиви і цінності визначають різні сторони мотиваційно-цільової спрямованості особистості, яка виступає в якості детермінанти її діяльності. Серед основних змістовних мотиваційно-цільових орієнтацій успішного викладача, на наш погляд, можна виділити наступні:

- на творчу самореалізацію і постійний професійний та особистий розвиток;
- на роботу з людьми і взаємодію в групі; на постійний розвиток навичок з управління груповими процесами;
- на раціональне осмислення навколишньої дійсності та спрямованість на професійну компетентність.

Для визначення рівня успішності викладачів, а також характеристик мотиваційно-цільової сфері професійної їхньої діяльності нами було проведено емпіричне дослідження.

У дослідженні брали участь 52 викладача, які працюють в НТУ «ХПІ». Вибірка досліджуваних була поділена на групи за рівнем успішності. На жаль, невідомі конкретні часові проміжки проведення дослідження, метою якого стало порівняння мотиваційно-цільових характеристик викладачів з різним ступенем успішності.

Рівень успішності визначався як високий і середній за допомогою певних об'єктивних показників за допомогою анкетування (наявність звання, наукового ступеня, кількості публікацій, підручників і навчальних посібників, монографій, участь у конференціях різного рівня, участь у фінансованих дослідженнях, кількість тих, хто захистився під керівництвом дослідника, кандидатів наук та ін.). За результатами експертних оцінок наукових і безпосередніх керівників розраховувався інтегральний рейтинговий показник успішності педагога на основі чого були виділені групи досліджуваних: (високий рівень успішності – 27 викладачів та середній рівень успішності – 25 викладачів).

Пріоритетними завданнями дослідження було обрано наступні:
1. Визначити життєві та професійні цілі викладачів, що мають різну успішність за об'єктивними критеріями (за допомогою анкетування та експертної оцінки);
2. Дослідити характеристики мотивації у досліджуваних (за опитувальником «Визначення джерел мотивації» Дж. Барбуто,

Р. Сколл; та опитувальником «Мотивація успіху та уникнення невдач» А. А. Реана).

Методи дослідження. Для вивчення життєвих та професійних цілей викладачів нами була розроблена анкета, що включала пункти, які характеризують основні життєві та професійні цілі викладача.

Для вивчення мотиваційних характеристик використовувались такі методики:

- опитувальник «Визначення джерел мотивації» (Дж. Барбуто, Р. Сколл), який призначено для виявлення провідних чинників мотивації. Опитувальник включає 5 джерел мотивації: внутрішні процеси (бажання мати задоволення від праці), інструментальна мотивація (бажання зовнішніх винагород за працю), зовнішня концепція Я (бажання прийняття та підтримки власних рис з боку інших), внутрішня концепція Я (бажання професійного розвитку), інтерналізація цілей (збіг цілей власних та колективу).

- опитувальник «Мотивація успіху і уникнення невдач» (Реан А. А.), який призначено для визначення переважального мотиваційного полюсу: мотивація на невдачу (уникнення невдачі) або мотивація на успіх (надія на успіх).

При аналізі результатів дослідження використовувався статистичний метод оцінки середніх даних та *t* – критерій Стьюдента.

Аналіз ієрархії життєвих цілей серед кожної групи досліджуваних було здійснено за допомогою метода анкетування. Отримані результати наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Середній ранг життєвих цілей у викладачів з різним рівнем успішності ($X \pm \delta$)

Життєві цілі	Викладачі з високим рівнем успішності (ВВРУ)	Викладачі з середнім рівнем успішності (ВСРУ)	T (ВВРУ-ВСРУ)
Професійний розвиток	2,114±0,289	2,91±0,389	2,485*

Продовження таблиці 1.

Сім'я	3,938±0,632	4,543±0,897	2,164*
Матеріальне благополуччя	2,671±0,467	4,974±0,912	4,576**
Улюблена справа	3,172±0,576	2,017±0,467	2,784*
Здоровий спосіб життя	5,162±1,231	5,532±1,492	1,634
Духовний розвиток	5,984±1,367	3,983±0,792	4,247*
Спортивні досягнення	6,892±2,138	6,451±1,292	1,783
Політичне життя	6,512±1,897	6,996±1,423	1,536

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$ – міра достовірності відмінностей за t – критерієм Стьюдента.

У групі досліджуваних з високим рівнем успішності перше місце займає цінність «професійна діяльність», що говорить про значущість потреби в реалізації своїх можливостей та здібностей у напрямку професійного розвитку відносно групи із середнім рівнем успішності професійної діяльності, у якій дана потреба посіла друге місце. Цінність «матеріальне благополуччя» потрапила на друге місце, що свідчить про значущість бажання фінансового благополуччя, яке забезпечує стабільність. Цінність «улюблена справа» займає третє місце у даній групі випробуваних, що говорить про вагомість потреби займатися справою, яка надає задоволення та насолоду.

У групі досліджуваних із середнім рівнем успішності в ієрархії життєвих цілей переважає цінність «улюблена справа». Отримані дані свідчать, що вагомість займатися улюбленою справою для даної групи випробуваних має вагоміше значення, ніж бажання професійного розвитку, яке потрапило на друге місце. На третє

місце потрапила ціль «духовний розвиток», що свідчить про бажання у саморозвитку та самовдосконаленні досліджуваних даної групи.

Цілі «Спортивні досягнення» та «Політичне життя» потрапили на 7 та 8 місце у двох групах досліджуваних, що свідчить про незначну актуальність даних потреб серед респондентів.

Існують статистично значущі відмінності між групами досліджуваних за такими цілями як: «професійна діяльність», «сім'я», «матеріальне благополуччя», «улюблена справа», «духовний розвиток». Статистичний аналіз не виявив вірогідних розбіжностей між групами досліджуваних за цілями «спортивні досягнення», «участь у політичному житті», «здоровий спосіб життя»

Аналіз ієрархії професійних цілей серед кожної групи досліджуваних було здійснено за допомогою анкетування. Отримані результати наведено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Середній ранг професійних цілей у викладачів з різним рівнем успішності ($X \pm \delta$)

Професійні цілі	Викладачі з високим рівнем успішності (ВВРУ)	Викладачі з середнім рівнем успішності (ВСПРУ)	t (ВВРУ-ВСПРУ)
-----------------	--	--	----------------

Продовження таблиці 2.

Професійний розвиток	2,124±0,487	2,975±0,318	2,524*
Високий заробіток	3,468±0,732	4,143±1,278	2,367*
Цікава праця	4,254±0,956	2,21±0,389	4,974**
Творчість	4,967±1,169	3,457±0,785	3,435**
Популярність	2,856±0,443	4,867±1,349	5,212**

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$ – міра достовірності відмінностей за t – критерієм Стьюдента.

Отримані за результатом аналізу відповідей респондентів дані свідчать про бажання досліджуваних з високим рівнем успішності бути майстром своєї справи, реалізовувати власні здібності в професійній діяльності, причому професійна діяльність повинна задовольняти потреби у визнанні та матеріальному благополуччі, оскільки вони посідають друге та третє місце в ієрархії професійних цілей. Група досліджуваних із середнім рівнем успішності демонструє

бажання займатися цікавою працею творчої сфери, яка надає задоволення.

Встановлено статистично значущі відмінності між групами досліджуваних за професійними цілями: «професійний розвиток», «високий заробіток», «цікава праця», «популярність», «творчість».

Вимірювання факторів професійної мотивації у групах досліджуваних було здійснено за допомогою тесту «Визначення джерел мотивації» Дж. Барбуто та Р. Сколла. Отримані результати наведено в таблиці 3.

Таблиця 3 – Середні показники джерел професійної мотивації у викладачів з різним рівнем успішності ($\bar{X} \pm \delta$)

Джерела мотивації	Викладачі з високим рівнем успішності (ВВРУ)	Викладачі з середнім рівнем успішності (ВСРУ)	t (ВВРУ-ВСРУ)
Задоволення працею	1.494±0.572	0.971±0.314	1,979*
Матеріальна винагорода	1.512±0.491	0.996±0.215	2,434*
Професійний розвиток	1.751±0.234	1.301±0.394	1,512
Визнання з боку інших	1.639±0.147	1.035±0.113	2,437*
Збіг цілей внутрішніх та зовнішніх	1.439±0.426	0.812±0.046	2,396*

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$ – міра достовірності відмінностей за t – критерієм Стьюдента.

Для досліджуваних с високим рівнем успішності характерна особистісна цілісність, вираженість потреби в професійному розвитку, що свідчить про бажання бути майстром своєї справи, реалі-

зовувати свої здібності в професійній діяльності, а також удосконалювати свої знання та вміння. Для них більшою мірою важливі цінність отримання задоволення від професійної діяльності та бажання виконувати професійну діяльність заради

інтересу до неї самої, на відміну від випробовуваних з середнім рівнем успішності. Їм важливо, щоб їхні досягнення були визнані суспільством. Бажання забезпечити фінансову незалежність та впевненість у майбутньому є важливішими для даної групи випробовуваних відносно групи із середнім рівнем успішності.

Встановлено статистично значущі відмінності між групами досліджуваних за наступними факторами професійної моти-

вації: «задоволення працею», «матеріальна винагорода», «визнання з боку інших», «збіг цілей внутрішніх та зовнішніх»

Аналіз спрямованості мотивації на досягнення у групах досліджуваних було визначено за допомогою тесту «Мотивація успіху та уникнення невдачі» (Ренан А. А.).

Отримані результати наведено в таблиці 4.

Таблиця 4 – Середні показники професійної мотивації у викладачів з різним рівнем успішності ($\bar{X} \pm \delta$)

Спрямованість мотивації	Викладачі з високим рівнем успішності (ВВРУ)	Викладачі з середнім рівнем успішності (ВСРУ)	t (ВВРУ-ВСРУ)
Мотивація досягнення	17,245±0.254	9,957±0.147	5,241*

Примітка: * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$; *** – $p \leq 0,001$ – міра достовірності відмінностей за t – критерієм Стьюдента.

Для досліджуваних з високим ступенем професійної успішності характерна схильність планувати своє майбутнє на довгі проміжки часу. Вони ставлять перед собою цілі, що реально досягнути, виявляють наполегливість в їхній реалізації. Вважають за краще брати на себе середні або злегка завищені зобов'язання; активні, ініціативні.

Для досліджуваних із середнім рівнем професійної успішності характерна схильність планувати своє майбутнє на менш віддалені проміжки часу. Вони ставлять перед собою не виправдано завищені цілі; неадекватно оцінюють свої можливості; не проявляють ініціативи та менш наполегливі в досягненні мети. Вони уникають відповідальних завдань, вишуковують причини відмови від них.

Встановлено за даною шкалою статистично значущі відмінності між групами досліджуваних із середнім та високим рівнем успішності.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Успішність викладача ЗВО – це

стан гармонійного поєднання багатьох об'єктивних і суб'єктивних характеристик, що стосуються не тільки його професійної діяльності, але в цілому благополуччя особистості. Успішний викладач вищої школи – той, хто здатний цінити себе сам, також має певний авторитет.

Для викладачів з високим ступенем успішності в порівнянні з викладачами з середнім ступенем успішності більш важливі цінності отримання задоволення від професійної діяльності та бажання виконувати її заради інтересу до неї самої, значущим є прагнення до визнання суспільством. Більш успішні викладачі схильні брати на себе середні або завищені зобов'язання; планувати своє майбутнє на великі проміжки часу, вони активні, ініціативні. В їхніх діях виражена спрямованість мотивації на досягнення.

Ієрархія життєвих та професійних цілей більш успішних викладачів відносно викладачів із середнім рівнем успішності характеризується бажанням професійного розвитку, реалізацією своїх можливостей та здібностей у цьому напрямку. Фінансове благополуччя, яке забезпечує стабіль-

ність, є актуальним для даної групи випробуваних. Важливого значення для них набуває потреба у популярності. У виклада-

чів із середнім рівнем успішності більш вагомі такі цілі, як творчість та духовний розвиток.

Список літератури

1. Абросимов, В. Н. (2001) Профессиональные качества преподавателя. Стандарты и мониторинг в образовании. С.61 – 64.
2. Белкин, А. С. (1991) Ситуация успеха. Как ее создать? М.: Просвещение, 176с.
3. Бех, І. Д. (2008) Становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. Теорія і практика управління соціальними системами. №2. Х.: НТУ «ХПІ». С. 109–115.
4. Бокарева, Г.А. & Мойсеенко, С.С. (2004) Педагогическая подготовка преподавателей. Высшее образование в России. №7. С.154 – 155.
5. Дружилов, С. А. (2014) Смысл и ценности жизни и деятельности человека в структуре профессионализма. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. № 9 – 3. С. 149 – 152.
6. Ефремова, О. И. (1999) Психология успешного поведения личности. Социальная психология личности в вопросах и ответах. М.: Гардарики, С. 321 – 325.
7. Зимняя, И. А. (1997) Педагогическая психология. Ростов-на-Дону: Издательство «Феникс», 480с.
8. Зязюн, І. А. (2000) Интеллектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи. К.: Віпол, 636 с.
9. Забелина, Е.В. & Яковлева, Ю.В., Овчинникова, М.В., Климова М.О. (2011) К вопросу о критериях успешности научно-педагогической. *Компетентностный подход как фактор развития инновационного образования в современных условиях: материалы Всерос. науч. конф., 30-31 марта 2011 г.* Челябинск: Челяб. гос. ун-т, С. 35 – 37.
10. Кузьмина, Н. В. & Реан, А.А. (1993) Профессионализм педагогической деятельности. СПб.: Фолиант, 54 с.
11. Маркова А. К. & Матис, Т. А., Орлов, А. Б. (1990) Формирование мотивации учения. М.: Просвещение, 192 с.
12. Попова, Г. В. & Милорадова, Н. Э. (2012) Социально-психологическое сопровождение становления психолога-тренера в ВУЗе. *Теория і практика управління соціальними системами*. № 4. Харків: НТУ «ХПІ».
13. Пряжников, Н. С. & Пряжникова, Е.Ю. (2005) Психология труда и человеческого достоинства: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. 3-е изд., стер. М.: Издательский центр «Академия», 480 с.
14. Романовский, А. Г. & Михайличенко, В.Е., Грень, Л.Н. (2012) Педагогика успеха: учеб. Х.: НТУ «ХПІ», 372 с.
15. Романовський, О. Г. & Гриньова, В. М., Резван, О. О. (2018) Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. Інформаційні технології і засоби навчання (Information Technologies and Learning Tools). Том 64. № 2. С. 185 – 196.
16. Самоукина, Н. В. (1999) Психология и педагогика профессиональной деятельности. М.: Экмос, 352 с.
17. Скок, Г. Б. (1989) Совершенствование педагогического мастерства преподавателей вузов. М: НИИВШ, 44с.
18. Стернберг, Р. (2015) Интеллект успеха. Попурри, 400 с.
19. Фокин, Ю. Г. (2000) Психодиагностика высшей школы: психолого-дидактические основы преподавания. М.: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 423с.

References

1. Abrosimov, V. N. (2001) *Professional'nye kachestva prepodavatelya*. [Professional qualities of the teacher]. Standarty i monitoring v obrazovanii. №6. P.61 – 64. [in Russian]
2. Belkin, A. S. (1991) *Situaciya uspekha. Kak ee sozdat'?* [Situation of success. How to create it?]. M.: Prosveshchenie, 176 p. [in Russian]
3. Bekh, I. D. (2008) *Stanovlennya profesionala v suchasnih social'nih umovah*. [Becoming a professional in modern social conditions]. Teoriya i praktika upravlinnya social'nimi sistemami. №2. H.: NTU «HPI». P. 109 – 115. [in Ukrainian]
4. Bokareva, G.A. & Mojseenko, S.S. (2004) *Pedagogicheskaya podgotovka prepodavatelej*. [Pedagogical training of teachers]. Vysshee obrazovanie v Rossii. №7. P.154 – 155. [in Russian]
5. Druzhilov, S. A. (2014) *Smysl i cennosti zhizni i deyatel'nosti cheloveka v strukture professionalizma*. [The meaning and values of life and human activity in the structure of professionalism]. Mezhdunarodnyj zhurnal prikladnyh i fundamental'nyh issledovaniy. № 9 – 3. P. 149 – 152. [in Russian]
6. Efremova, O. I. (1999) *Psikhologiya uspehnogo povedeniya lichnosti*. [Psychology of successful personal behavior]. Social'naya psikhologiya lichnosti v voprosah i otvetah. M.: Gardariki. P. 321 – 325. [in Russian]
7. Zimnyaya, I. A. (1997) *Pedagogicheskaya psikhologiya*. [Pedagogical psychology]. Rostov-na-Donu: Izdatel'stvo «Feniks», 480 p. [in Russian]
8. Zyazyun, I. A. (2000) *Intel'ktual'no tvorchij rozvitok osobistosti v umovah neperervnoi osviti*. [Intellectually creative personality development in conditions of continuous education]. Neperervna profesijna osvita: problemi, poshuki, perspektivi. K.: Vipol, 636 p. [in Ukrainian]
9. Zabelina, E. V. & Yakovleva, YU. V., Ovchinnikov, M. V., Klimova, M. O. (2011) *K voprosu o kriteriyah uspeshnosti nauchno-pedagogicheskoy deyatel'nosti*. [To the question of the criteria for the success of scientific and pedagogical activity]. Kompetentnostnyj podhod kak faktor razvitiya innovacionnogo obrazovaniya v sovremennyh usloviyah: materialy Vseros. nauch. konf., 30-31 marta 2011 g. CHelyabinsk: CHelyab. gos. un-t, P. 35 – 37. [in Russian]
10. Kuz'mina, N. V. & Rean, A.A. (1993) *Professionalizm pedagogicheskoy deyatel'nosti*. [Professionalism of pedagogical activity]. SPb.: Foliant, 54 p. [in Russian]
11. Markova, A. K. & Matis, T. A., Orlov, A. B. (1990) *Formirovanie motivacii ucheniya*. [Formation of learning motivation]. M.: Prosveshchenie, 192 p. [in Russian]
12. Popova, G.V. & Miloradova, N.EH. (2012) *Social'no-psihologicheskoe soprovozhdenie stanovleniya psihologa-trenera v VUZe*. [Socio-psychological support of the formation of a psychologist-coach in the university]. Teoriya i praktika upravlinnya social'nimi sistemami. № 4. Harkiv: NTU «HPI». [in Russian]
13. Pryazhnikov, N. S. & Pryazhnikova. E. YU. (2005) *Psikhologiya truda i chelovecheskogo dostoinstva* [Psychology of labor and human dignity]: ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ucheb. zavedenij. 3-e izd., ster. M.: Izdatel'skij centr «Akademiya», 2005. - 480 p. [in Russian]
14. Romanovskij, A. G. & Mihajlichenko, V. E., Gren', L. N. (2012) *Pedagogika uspekha* [Success pedagogy]: ucheb. H.: NTU «HPI», 372 p. [in Russian]
15. Romanovskij, O. G. & Grin'ova, V. M., Rezvan, O. O. (2018) *Mental'ni karti yak innovacijnij sposib organizacii informacii v navchal'nomu procesi vishchoi shkoli*. [Mental charts as an innovative way of organizing information in a higher school educational process]. Informacijni tekhnologii i zasobi navchannya (Information Technologies and Learning Tools). Tom 64. № 2. P. 185 – 196. [in Ukrainian]
16. Samoukina, N. V. (1999) *Psikhologiya i pedagogika professional'noj deyatel'nosti*. [Psychology and pedagogy of

professional activity]. M.: ENkmos, 352 p. [in Russian]

17. Skok, G. B. (1989) *Sovershenstvovanie pedagogicheskogo masterstva prepodavatelej vuzov*. [Improving the pedagogical skills of university teachers]. M: NIIVSH, 44 p. [in Russian]

18. Sternberg, R. (2015) *Intellekt uspekha*. [The intellect of success]. Popurri, 400 p. [in Russian]

19. Fokin, YU. G. (2000) *Psihodiagnostika vysshej shkoly* [Higher education psychodiagnostic]: psihologo-didakticheskie osnovy prepodavaniya. M.: Izd-vo MGTU im. N.EH. Baumana, 423 p. [in Russian]

Стаття надійшла до редколегії 14.02.2019